

■ **ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΜΕ ΤΙΣ ΑΛΛΕΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ**

Γιάννης Παπαδημητρίου

Χρήστος Νίκας

Νίκος Κουτσουπιάς

Περίληψη

Η κατάρρευση του σοσιαλιστικού συστήματος στην ανατολική Ευρώπη και ειδικότερα στις βαλκανικές χώρες που λειτουργούσαν με το σύστημα αυτό, επιτάχυνε τη διεύρυνση των εμπορικών τους συναλλαγών με την υπόλοιπη Ευρώπη. Στην περίπτωση των βαλκανικών χωρών, η Ελλάδα εξελίχθηκε σε βασικό εμπορικό τους εταίρο, κυρίως λόγω της γεωγραφικής της θέσης.

Το βαλκανικό αυτό άνοιγμα της ελληνικής εμπορικής δραστηριότητας θεωρήθηκε ιδιαίτερα σημαντικό, αλλά και επωφελές για την Ελλάδα, καθώς οι βαλκανικές αγορές φάνηκε να αποτελούν μια διέξοδο, για το ούτως ή άλλως ιστορικά προβληματικό εξαγωγικό της εμπόριο, αλλά και εναλλακτικές πηγές εισαγόμενων προϊόντων από χώρες χαμηλού σχετικώς κόστους παραγωγής.

Το ερώτημα που τίθεται δέκα και πλέον έτη μετά την ουσιαστική επανεκκίνηση των ενδοβαλκανικών εμπορικών σχέσεων είναι: δικαιολογεί η μέχρι τώρα εξέλιξη και κυρίως η δομή των εμπορικών σχέσεων ανάμεσα στην Ελλάδα και

τις άλλες βαλκανικές χώρες την άποψη που θέλει την Ελλάδα να βρίσκεται σε δεσπόζουσα θέση και να κυριαρχεί στο ενδοβαλκανικό εμπόριο; Ή μήπως ευημερούν οι αριθμοί προσωρινά, αλλά κάτω από αυτήν την επιφάνεια υποκρύπτονται οι προβληματικές δομές του ελληνικού εξωτερικού εμπορίου και δυσμενείς προοπτικές για το άμεσο μέλλον;

Η εργασία αυτή φιλοδοξεί να συμβάλλει στον ενεργό επιστημονικό διάλογο πάνω στο ερώτημα αυτό. Πεδίο διερεύνησης θα αποτελέσουν οι εμπορικές συναλλαγές της Ελλάδας με τις πρώην σοσιαλιστικές χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης στην περίοδο 1993-2001.

Βασικό εργαλείο για τη διερεύνηση θα αποτελούν οι μέθοδοι της Στατιστικής Ανάλυσης Δεδομένων. Συγκεκριμένα, η εξέλιξη και η δομή του ενδοβαλκανικού εμπορίου θα εξεταστεί πάνω στη βάση της διαχρονικής εξέλιξη της σχετικής θέσης των προϊόντων στις συνολικές εξαγωγές και εισαγωγές των δυο μερών.

1. Εισαγωγή

Η διαδικασία της μετάβασης των πρώην σοσιαλιστικών χωρών προς το σύστημα της οικονομίας της αγοράς, εκτός των άλλων, σήμαινε και την επανατοποθέτηση τους στο χάρτη του διεθνούς εμπορίου. Στην πρώτη φάση της διαδικασίας της μετάβασης οι χώρες αυτές αποκόπηκαν ουσιαστικά από τους παραδοσιακούς εμπορικούς τους εταίρους (τις άλλες σοσιαλιστικές χώρες) και στράφηκαν προς τη δύση όσον αφορά το εξωτερικό τους εμπόριο.

Συγκεκριμένα, για τις βαλκανικές υπό μετάβαση οικονομίες, ο επαναπροσδιορισμός των εμπορικών τους συναλλαγών αφορούσε σε σημαντικό βαθμό και την Ελλάδα, η οποία με πολύ γρήγορους ρυθμούς διεύρυνε τόσο τις εξαγωγές της προς τις χώρες αυτές, όσο και τις εισαγωγές της από αυτές. Η τάση αυτή ήταν εμφανέστερη και εντονότερη στην περίπτωση των γειτονικών της χωρών (Αλβανία, ΠΓΔΜ, Βουλγαρία και Ρουμανία) και λιγότερο εντυπωσιακή για χώρες όπως η Σλοβενία και η Κροατία. Ήδη στις αρχές της δεκαετίας του 2000, η Ελλάδα κατείχε θέσεις μεταξύ της πρώτης και της τρίτης σαν εμπορικός εταίρος των γειτονικών της χωρών και στη χειρότερη περίπτωση ήταν μέσα στην πρώτη δεκάδα για τις υπόλοιπες.

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι η ανάλυση της σύνθεσης των εμπορικών συναλλαγών της Ελλάδας από τη μία πλευρά, και του συνόλου των υπό μετάβαση βαλκανικών οικονομιών από την άλλη για την περίοδο 1993-2001. Η εξεταζόμενη περίοδος καλύπτει τις ενδοβαλκανικές εμπορικές συναλλαγές από την ουσιαστική επανεκκίνηση τους μέχρι το τελευταίο έτος όπου υπάρχουν πλήρη διαθέσιμα στοιχεία για τις εμπορικές συναλλαγές των δυο μερών. Απώτερο στόχο της διερεύνησης αποτελεί η σκιαγράφηση του καταμερισμού της εργασίας που διαμορφώνεται στη βαλκανική αγορά, με βάση τον οποίο κάθε μέρος παράγει και εξάγει κάποια προϊόντα. Το ερώτημα είναι: αν επιμερίσουμε τα προϊόντα σε βασικά (πρωτογενής παραγωγή, πρώτες ύλες κλπ), ελαφράς βιομηχανίας και βαριάς βιομηχανίας, σε ποιες κατηγορίες αναφέρονται κυρίως οι ελληνικές εξαγωγές προς τις άλλες βαλκανικές χώρες και σε ποιες οι αντίστοιχες ελληνικές εισαγωγές;

Η απάντηση στο ερώτημα αυτό θα επιχειρηθεί με τη μέθοδο της Στατιστικής Ανάλυσης Δεδομένων του ενδοβαλκανικού εμπορίου. Συγκεκριμένα, η παραγοντική ανάλυση των αντιστοιχιών και η ταξινόμηση κατ' αύξουσα ιεραρχία των εισαγωγών και εξαγωγών θα διερευνήσουν και θα διευκρινίσουν τη διαχρονική εξέλιξη της σχετικής θέσης (υψηλή, μέση ή χαμηλή) που καταλαμβάνει κάθε προϊόν ή ομάδα προϊόντων στο σύνολο των εισαγωγών ή εξαγωγών για την περίοδο 1993-2001.

Η δομή της εργασίας περιλαμβάνει τέσσερις παραγράφους, επιπλέον της εισαγωγής και των συμπερασμάτων. Στην πρώτη θα επιχειρηθεί η διαμόρφωση ενός θεωρητικού και εμπειρικού πλαισίου σχετικού με τις τάσεις και τις κατευθύνσεις του εξαγωγικού εμπορίου των εξεταζόμενων χωρών, σύμφωνα με τη διαθέσιμη βιβλιογραφία. Στη δεύτερη θα αναλυθεί η μεθοδολογία της εμπειρικής διερεύνησης. Στην τρίτη θα γίνει η παρουσίαση των ευρημάτων της εμπειρικής διερεύνησης και στην τέταρτη θα επιχειρηθεί η οικονομική ερμηνεία τους.

2. Το Ενδοβαλκανικό Εμπόριο στην Περίοδο 1993-2001

Η έναρξη της διαδικασίας της μετάβασης των πρώην σοσιαλιστικών βαλκανικών χωρών, στις αρχές της δεκαετίας του 1990, συνοδεύθηκε και από αύξηση των εμπορικών τους συναλλαγών με την Ελλάδα. Αν και οι εμπορικές σχέσεις ανάμεσα στην Ελλάδα και τις άλλες βαλκανικές χώρες δεν διακόπηκαν εντελώς στη διάρκεια του ψυχρού πολέμου, σίγουρα τα διαφορετικά πολιτικο-οικονομικά συστήματα και η χρήση του clearing ως βασικού διακανονισμού των εμπορικών συναλλαγών είχαν σαν αποτέλεσμα οι ανταλλαγές αυτές να παραμείνουν σε σχετικά χαμηλά επίπεδα.

Οι βασικοί παράγοντες που διαμόρφωσαν τις εμπορικές συναλλαγές των βαλκανικών χωρών με την Ελλάδα, αλλά και γενικότερα ήταν:

- Οι χαμηλές οικονομικές επιδόσεις των βαλκανικών χωρών σε σύγκριση με άλλες υπό μετάβαση χώρες στη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 (αρνητικός ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ, υψηλή ανεργία, υπερπληθωρισμός, διόγκωση δημοσιονομικών ελλειμμάτων και εξωτερικού χρέους (Michalopoulos, 2002, σ 103).

- Η καθυστέρηση στη διαδικασία της μετάβασης των βαλκανικών οικονομιών, με αποτέλεσμα οι περισσότερες από αυτές να εξακολουθούν να αξιολογούνται σαν οικονομίες σε πρώιμο στάδιο μετάβασης. Οι καθυστερήσεις που παρουσιάστηκαν στη διαδικασία των ιδιωτικοποιήσεων στις χώρες αυτές συγκεκριμένα, είχαν σαν αποτέλεσμα το εμπόριο να εξακολουθεί στη δεκαετία του 1990 να διεξάγεται σε σημαντικό βαθμό από κρατικές επιχειρήσεις (Καραφωτάκης, 1999, σ 142).
 - Καθαρά εξωγενείς (μη οικονομικοί παράγοντες) όπως οι πόλεμοι στην πρώην Γιουγκοσλαβία, το ελληνικό εμπόριο στην ΠΓΔΜ κ.α (Νίκας, 2003α).
 - Θεσμικά ελλείμματα όπως η έλλειψη οργάνωσης των τελωνειακών υπηρεσιών οδήγησαν σε διεύρυνση της παραοικονομικής δραστηριότητας, του λαθρεμπορίου και της παρέκκλισης του εμπορίου από τα φυσιολογικά του κανάλια (Michalopoulos, 2002, σ. 105)
 - Η διατήρηση της εσωστρέφειας των βαλκανικών χωρών και της προσκόλλησης τους στην Ρωσία και τις άλλες χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης όσον αφορά τις εμπορικές τους συναλλαγές (Καραφωτάκης ο.π.).
 - Η αύξηση των εισαγωγών τους με ρυθμό πολύ μεγαλύτερο της αύξησης των εξαγωγών τους που τις οδήγησε σε διόγκωση των ελλειμμάτων στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και σε συνεχείς υποτιμήσεις των εθνικών τους νομισμάτων (Michalopoulos, ο.π.). Οι διευρυνόμενες ανάγκες των βαλκανικών χωρών για εισαγωγές δεν αντανακλούν τόσο τη στροφή της εγχώριας κατανάλωσης προς εισαγόμενα προϊόντα, όσο τις αυξημένες τους ανάγκες για επενδύσεις (European Commission, 2003, σ 3). Προκειμένου να εξάγουν δηλαδή, είναι αναγκασμένες να εισάγουν (De Haan κ.α, 2001).
- Οι εξελίξεις στις εμπορικές σχέσεις ανάμεσα στην Ελλάδα και τις άλλες βαλκανικές χώρες στην εξεταζόμενη περίοδο θα μπορούσαν να περιγραφούν ως εξής:
- Μετά από μια περίοδο όπου εξωγενείς παράγοντες (πόλεμοι στην πρώην Γιουγκοσλαβία, ελληνικό εμπόριο στις συναλλαγές με την ΠΓΔΜ) περιόρισαν τις εμπορικές συναλλαγές, η αύξηση τους ήταν τόσο ραγδαία ώστε η Ελλάδα να αποτελεί τον πρώτο ή τον δεύτερο σε σημασία εμπορικό εταίρο για πολλές από αυτές (Νίκας Χ., 2003α). Είναι ενδεικτικό ότι σαν αγορές για τα ελληνικά προϊό-

να η ΠΓΔΜ είναι πιο σημαντική από τη Γαλλία, η Αλβανία τρεις φορές πιο σημαντική από τον Καναδά, ενώ η ΠΓΔΜ και η Αλβανία αθροιζόμενες πιο σημαντικές από τις ΗΠΑ (Michalopoulos, 2002, σ 107). Το συμπέρασμα αυτό ισχύει σε πολύ μικρότερο βαθμό βέβαια για χώρες όπως η Κροατία και η Σλοβενία.

- Οι οικονομικές σχέσεις των δυο μερών δεν περιορίστηκαν στο εμπόριο, αλλά επεκτάθηκαν και στους παραγωγικούς συντελεστές, με ελληνικές επενδύσεις προς τις βαλκανικές χώρες, αλλά και μαζική εισροή μεταναστών προς την αντίθετη κατεύθυνση. Επιπλέον, το ενδοκλαδικό εμπόριο είναι σημαντικό, ιδιαίτερα με τις χώρες των δυτικών Βαλκανίων (Νίκας, 2003β).
- Αρχικά, οι εξαγωγές των βαλκανικών χωρών παραμένουν συγκεντρωμένες στους κλάδους της βαριάς βιομηχανίας (μεταφορικά μέσα, μηχανήματα και επεξεργασία μετάλλων) που αντιπροσωπεύουν πάνω από το 50% των εξαγωγών τους, με εξαίρεση την Αλβανία όπου δεσπόζουν τα Ενδύματα και τα παπούτσια. Τα αγροτικά προϊόντα παίζουν μικρό ρόλο στις εξαγωγές τους και όλες είναι εισαγωγείς Τροφίμων (Michalopoulos, 2002, σ 109).
- Προς το τέλος της εξεταζόμενης περιόδου όμως η εικόνα μεταβάλλεται. Το εξαγωγικό εμπόριο των βαλκανικών χωρών, τόσο γενικά, όσο και ειδικότερα προς την Ελλάδα, χαρακτηρίζεται από ασυμμετρίες, έλλειψη πλουραλισμού ως προς τις χώρες που κατευθύνεται με υπερβολική εξάρτηση από τις αγορές των χωρών της Ε.Ε. και εξειδίκευση σε εξαγωγές πρώτων υλών και σε προϊόντα έντασης εργασίας (Petrakos, 2003, σ 59). Ο κύριος λόγος για την εξέλιξη αυτή είναι η αποτυχία τους στο να αναδιοργανώσουν τη βιομηχανία τους και οι καθυστερήσεις που παρουσιάστηκαν στην πρόοδο της διαδικασίας της μετάβασης και των ιδιωτικοποιήσεων.
- Οι ελληνικές εξαγωγές προς τις βαλκανικές χώρες δεν φαίνονται να αναφέρονται στις μακροπρόθεσμες παραγωγικές ανάγκες τους και αφορούν κυρίως άμεσα και διαισθητά καταναλωτικά προϊόντα. Αν και για κάθε βαλκανική χώρα η εικόνα διαφοροποιείται ως προς τα ποια ελληνικά προϊόντα κυριαρχούν, το γενικό συμπέρασμα είναι ότι οι εξαγωγές της Ελλάδας προς τις άλλες βαλκανικές χώρες

- καλύπτουν κυρίως της πρόσκαιρες καταναλωτικές τους ανάγκες (Καραφωτάκης, 1999, σ 144).
- Η επανενσωμάτωση των βαλκανικών χωρών στο παγκόσμιο και στο ευρωπαϊκό οικονομικό γίγνεσθαι με τη συμμετοχή τους σε διεθνείς οργανισμούς και κυρίως με την ένταξη τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση θα επηρεάσει σαφώς το ενδοβαλκανικό εμπόριο. Ήδη η εφαρμογή των εμπορικών συμφωνιών που έχουν υπογράψει οι χώρες αυτές με την Ε.Ε. έχουν συμβάλλει στη δημιουργία ενός νέου και σαφώς ευνοϊκότερου οικονομικού περιβάλλοντος το οποίο επηρέασε θετικά τη διεύρυνση των εμπορικών ανταλλαγών στα Βαλκάνια. Οι εξελίξεις θα είναι σαφώς ταχύτερες μετά την πλήρη ένταξη των βαλκανικών χωρών στην Ε.Ε., (προοπτική ορατή για κάποιες από αυτές και σαφώς δυσκολότερη για κάποιες άλλες).
 - Το γεγονός ότι η Ελλάδα έχει πλεονασματικό εμπορικό ισοζύγιο με τις άλλες βαλκανικές χώρες τα τελευταία χρόνια (ενώ η γενική εικόνα του ελληνικού εμπορικού ισοζυγίου είναι αυτή του διαρθρωτικού ελλείμματος), σε συνδυασμό με την έντονη παρουσία του ελληνικού κεφαλαίου στις χώρες αυτές, δημιούργησε μια υπεραισιοδοξία στη χώρα μας. Τα Βαλκάνια θεωρήθηκαν ελληνικός οικονομικός ζωτικός χώρος και η Ελλάδα τοπική οικονομική υπερδύναμη. Πέρα από τις καλές επιδόσεις της Ελλάδας στις οικονομικές της σχέσεις με τις γειτονικές της χώρες, η βάση πάνω στην οποία στηρίχθηκαν οι απόψεις για ηγεμονικό ρόλο της χώρας μας στο οικονομικό γίγνεσθαι της περιοχής ήταν το σχετικά υψηλότερο επίπεδο ανάπτυξης της σε συνδυασμό με το ότι αυτή είναι εδώ και πολλά χρόνια πλήρες μέλος της Ε.Ε. γεγονός που την φέρνει σε προνομιακή θέση σε σχέση με χώρες που προσπαθούν να πετύχουν την ένταξη τους.

3. Η Μεθοδολογία

Η υπό εξέταση ομάδα περιλαμβάνει οκτώ βαλκανικές χώρες και συγκεκριμένα την Αλβανία, τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία, τη Σλοβενία, την Κροατία, τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, τη Σερβία-Μαυροβούνιο και την Πρώην Γιουγκοσλαβική

Δημοκρατία της Μακεδονίας (Π.Γ.Δ.Μ.).

Ως προς την ομαδοποίηση των προϊόντων κατά κλάδο προέκυψε το εξής πρόβλημα: Η ομαδοποίηση των προϊόντων που εξάγει (και εισάγει) μια χώρα γίνεται με δύο μεθόδους. Την ομαδοποίηση SITC (Standard International Trade Classification) που περιλαμβάνει δέκα βασικές κατηγορίες (0-9) που χωρίζονται σε ειδικότερες (περίπου 90). Την ομαδοποίηση που ακολουθεί η Eurostat σύμφωνα με την οποία τα προϊόντα χωρίζονται σε 100 περίπου κατηγορίες. Η ομαδοποίηση σύμφωνα με τη μέθοδο SITC δεν εξυπηρετεί τις ανάγκες της παρούσας διερεύνησης γιατί οι 10 κατηγορίες είναι πολύ λίγες και οι 90 πάρα πολλές. Η ομαδοποίηση της Eurostat από την άλλη, περιλαμβάνει μεν υπερβολικά μεγάλο αριθμό κατηγοριών προϊόντων, αλλά επιτρέπει τη συγκέντρωση τους σ' έναν μέσο (30-40) αριθμό κατηγοριών. Έτσι προέκυψε η ομαδοποίηση των προϊόντων στις 34 κατηγορίες που περιλαμβάνονται στον Πίνακα 1.

Τα δεδομένα που αναλύθηκαν βασίζονται στις μέσες τιμές των εξαγωγών της Ελλάδας στις οκτώ Βαλκανικές χώρες (Αλβανία, τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία, τη Σλοβενία, την Κροατία, τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, τη Σερβία-Μαυροβούνιο και την Π.Γ.Δ.Μ.) αλλά και τις εισαγωγές από αυτές των προϊόντων σύμφωνα με την ομαδοποίηση του πίνακα 1. Οι δυο πίνακες δεδομένων (εισαγωγών και εξαγωγών) έχουν διαστάσεις αρχικά 9 (έτη) X 34 (κατηγορίες προϊόντων).

Στη συνέχεια ο κάθε πίνακας ομογενοποιήθηκε (Paradimitriou, 1987 και Burtschy, 1991) για κάθε προϊόν, δηλαδή, οι αντίστοιχες τιμές για κάθε έτος χωρίστηκαν σε τρεις κατηγορίες (μικρή μ , μέση m και μεγάλη M). Ειδικότερα για κάθε έτος (στήλη) οι ομάδες προϊόντων κατηγοριοποιήθηκαν σε τρεις κλάσεις (ιδιότητες), οι οποίες δημιουργήθηκαν με βάση τα τεταρτημόρια των τιμών τους. Συγκεκριμένα, η πρώτη κλάση περιλαμβάνει το 25% των προϊόντων με τις μικρότερες τιμές, η δεύτερη το 50% με τις μέσες και η τρίτη το 25% αυτών με τις υψηλότερες. Έτσι οι αρχικοί πίνακες αποκτούν διαστάσεις 27X34 και είναι λογικοί πίνακες (1-0) ή (NAI-OXI). Το μεγάλο πλεονέκτημα αυτών των λογικών πινάκων είναι ότι όλα τα προϊόντα μετέχουν στην ανάλυση ισοδύναμα (Παπαδημητρίου, 1990), δηλαδή, όλες οι γραμμές των πινάκων αυτών έχουν άθροισμα 9.

Πίνακας 1. Κατηγορίες Προϊόντων.

1	ΕΝΔΥΜΑΤΑ-ΑΞΕΣΟΥΑΡ	18	ΖΥΑ-ΖΩΝΤΑΝΑ
2	ΙΝΕΣ	19	ΚΡΕΑΤΑ
3	ΥΦΑΣΜΑΤΑ-ΤΑΠΗΤΕΣ	20	ΨΑΡΙΑ-ΨΑΡΙΚΑ
4	ΥΠΟΔΗΜΑΤΑ	21	ΛΙΠΗ-ΕΛΑΙΑ
5	ΜΕΤΑΛΛΑ-ΣΙΔΗΡΟΣ/ΧΑΛΥΒΑΣ/ΧΥΤΟΣΙΔΗΡΟΣ	22	ΖΑΧΑΡΗ-ΖΑΧΑΡΩΔΗ
6	ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΜΕΤΑΛΛΟΥ-ΣΙΔ-ΧΑΛ-ΧΥΤ	23	ΛΟΙΠΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑΦΥΤΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ
7	ΛΟΙΠΑ ΜΕΤΑΛΛΑ - ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ2	24	ΔΗΜΗΤΡΙΑΚΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ ΤΟΥΣ
8	ΚΑΠΝΑ & ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΑΤΑ	25	ΟΡΥΚΤΑ-ΟΡΥΚΤΑ ΚΑΥΣΗΜΑ-ΣΦΑΛΤΟΣ
9	ΠΛΑΣΤΙΚΕΣ ΥΛΕΣ	26	ΛΟΙΠΑ ΟΡΥΚΤΑ-ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΟΡΥΚΤΩΝ
10	ΕΥΛΕΙΑ ΦΕΛΛΟΣ	27	ΠΡΟΪΟΝΤΑΚΕΡΑΜΕΙΑΣ - ΓΥΑΛΙΟΥ
11	ΧΑΡΤΙ-ΧΑΡΤΟΠΟΛΤΟΣ	28	ΠΟΤΑ
12	ΛΟΙΠΑ	29	ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ -ΑΛΛΑ ΜΕΣΑ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ
13	ΔΕΡΜΑΤΙΝΑ-ΓΟΥΝΕΣ	30	ΜΗΧΑΝΕΣ-ΣΥΣΚΕΥΕΣ
14	ΦΡΟΥΤΑ-ΛΑΧΑΝΙΚΑ-ΦΥΤΑ	31	ΕΠΙΠΛΑ ΚΤΛ
15	ΓΑΛΑΚΤΟΚΟΜΙΚΑ -ΑΛΛΑ ΖΩΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	32	ΛΙΠΑΣΜΑΤΑ
16	ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ ΤΡΟΦΙΜΩΝ	33	ΧΗΜΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑΕΚΤΟΣ ΛΙΠΑΣΜΑΤΩΝ
17	ΚΑΦΕΣ-ΤΣΑΙ-ΚΑΚΑΟ	34	ΚΑΟΥΤΣΟΥΚ

Στους δυο λογικούς πίνακες που προέκυψαν με αυτόν τον τρόπο εφαρμόστηκαν οι μέθοδοι, της Ταξινόμησης κατ' Αύξουσα Ιεραρχία (Classification Ascendante Hierachique -CAH) και της Παραγοντικής Ανάλυσης των Αντιστοιχιών (Analyse Factorielle des Correspondances -AFC) (Benzécri, 1986). Οι δύο μέθοδοι μας επιτρέπουν, χωρίς καμία προγενέστερη υπόθεση, να εξάγουμε συμπεράσματα για τη γενική εικόνα του φαινομένου που μελετάμε με βάση τα διαθέσιμα δεδομένα (Παπαδημητρίου, 2007). Με την CAH και το κύριο εξαγόμενό της (δενδρόγραμμα), μπορούμε να διερευνήσουμε διακριτές ομάδες στα προϊόντα, καθώς και τα σύνθετα χαρακτηριστικά των ομάδων αυτών. Επιπλέον, η AFC επιτρέπει με τη χρήση των εξαγόμενων της (Παραγοντικών Αξόνων και Επιπέδων), να εξετάσουμε τη διάταξη των σημείων που αντιπροσωπεύουν προϊόντα και μεγέθη-τιμές ετών επί των αξόνων, καθώς και την εικόνα των σχηματισμένων ομάδων προϊόντων-ετών επί των αντίστοιχων επιπέδων. Για την ανάλυση αυτή χρησιμοποιήσαμε το S-Pro (Κουτσουπιάς, 2005), λογισμικό υλοποίησης των παραπάνω μεθόδων.

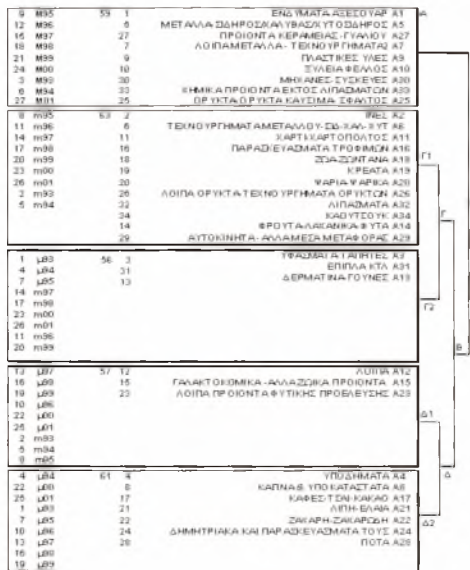
4. Παρουσίαση των Ευρημάτων

4.1 Μέσες Εισαγωγές

4.1.1 Ταξινόμηση Εισαγωγών

Από τον αρχικό κόμβο Ο που περιλαμβάνει το σύνολο των 34 προϊόντων, όπως αυτά ομαδοποιήθηκαν (Σχ. 1) αρχικά ξεχωρίζουν τα προϊόντα ενδύματα-αξεσουάρ, μέταλλα, προϊόντα κεραμείας –γυαλιού, λοιπά μέταλλα – τεχνουργήματα μετάλλων, πλαστικές ύλες, ξυλεία φελλός, μηχανές-συσκευές, χημικά εκτός λιπασμάτων, ορυκτά-ορυκτά καύσιμα-άσφαλτος (Ομάδα Α) τα οποία, για το σύνολο της χρονικής περιόδου που εξετάζουμε, χαρακτηρίζονται από υψηλές σχετικές θέσεις των εισαγωγών της Ελλάδας από τις Βαλκανικές χώρες.

Τα υπόλοιπα προϊόντα που αποτελούν την ομάδα προϊόντων Β διαχωρίζονται στις ομάδες Γ και Δ. Στην ομάδα Δ βρίσκονται τα προϊόντα τα οποία χαρακτηρίζονται κυρίως από μικρές σχετικές θέσεις των Ελληνικών εισαγωγών ενώ

Σχήμα 1. Δενδρόγραμμα ταξινόμησης προϊόντων Ελληνικών Εισαγωγών.

εκείνα της ομάδας Γ από μεσαίες εισαγωγές για τη συγκεκριμένη περίοδο από τις Βαλκανικές χώρες.

Θέλοντας να διερευνήσουμε περισσότερο τις ελληνικές εισαγωγές από τις χώρες αυτές παρατηρούμε ότι ομάδα Δ διασπάται στην Δ1 (των προϊόντων λοιπά, γαλακτοκομικά -άλλα ζωικά, λοιπά προϊόντα φυτικής προέλευσης) και την Δ2 (των προϊόντων υποδήματα, καπνά & υποκατάστατα, καφές-τσάι-κακάο, λίπη-έλαια, ζάχαρη-ζαχαρώδη)

Τα προϊόντα της ομάδας Δ2 για όλη την εξεταζόμενη περίοδο διατηρούν σχετικά μικρές θέσεις ως προς το σύνολο των ελληνικών εισαγωγών, ενώ οι ελληνικές εισαγωγές από τα Βαλκάνια των προϊόντων της ομάδας Δ1 τα τρία πρώτα χρόνια της περιόδου καταλάμβαναν τις σχετικά μεσαίες θέσεις (1993-1995) τα υπόλοιπα υποβαθμίζονται στις μικρές θέσεις (1996-2001).

Τα προϊόντα της ομάδας Γ χωρίζονται σε δυο ομάδες, την Γ2 (με προϊόντα υφάσματα-τάπητες, έπιπλα κτλ, δερμάτινα-γούνες) και τη Γ1 (με προϊόντα ίνες, τεχνουργήματα μετάλλων-σιδ-χαλ-χυτ, χαρτί-χαρτοπολτός, παρασκευάσματα τροφίμων, ζώα-ζωντανά, κρέατα, ψάρια-ψαρικά, λοιπά ορυ-

κτά-τεχνουργήματα ορυκτών, λιπάσματα, καουτσούκ, φρούτα-λαχανικά-φυτά, αυτοκίνητα -άλλα μέσα μεταφοράς).

Τα προϊόντα στην ομάδα Γ1 παραμένουν σταθερά για όλη την εξεταζόμενη περίοδο στις σχετικά μεσαίες θέσεις ως προς το σύνολο των Ελληνικών εισαγωγών από τις εξεταζόμενες χώρες.

Αντίθετα, τα προϊόντα στη Γ2 ενώ στη αρχή της περιόδου (1993-1995) παρουσιάζουν χαμηλές σχετικές θέσεις ως προς το σύνολο των ελληνικών εισαγωγών από τις Βαλκανικές χώρες, στη συνέχεια (1996-2001) η σχετική τους θέση βελτιώνεται καθώς αυξάνονται προς τις μεσαίες θέσεις.

4.1.2 Παραγοντική Ανάλυση των Δεδομένων Εισαγωγών προς την Ελλάδα

Η ταξινόμηση προσδιορίζει με λεπτομέρειες τις ομάδες προϊόντων καθώς και τη διαχρονική εξέλιξη της σχετικής ανά έτος θέσης τους ως προς το σύνολο των ελληνικών εισαγωγών από τις συγκεκριμένες χώρες, δεν είναι σε θέση όμως να διατάξει τις ομάδες των προϊόντων ως προς κάποια οικονομική έννοια. Αυτό επιτυγχάνεται δια της απεικόνισης των προϊόντων και των σχετικών θέσεων των ελληνικών εισαγωγών από τις Βαλκανικές χώρες τους επί των παραγοντικών αξόνων, η δε γενική εικόνα του πίνακα που περιγράφει τη σχετική θέση των ελληνικών εισαγωγών από τις συγκεκριμένες χώρες για την περίοδο που εξετάζουμε παρουσιάζεται επί του 1^{ου} παραγοντικού επιπέδου.

Επί του 1^{ου} παραγοντικού άξονα (Σχ. 2) παρατηρούμε την πλήρη αντιπαράθεση μεταξύ των προϊόντων μέταλλα, χημ. προϊόντα, είδη ένδυσης, προϊόντα κεραμείας – γυαλιού, χημικά εκτός λιπασμάτων, ορυκτά από τη μία μεριά (δεξιό άκρο του άξονα), τα οποία χαρακτηρίζονται από τις υψηλότερες ελληνικές εισαγωγές από τις βαλκανικές χώρες για την εξεταζόμενη περίοδο και ανήκουν στην ομάδα Α, όπως αυτή προέκυψε από την ταξινόμηση, και από την άλλη, με τα προϊόντα καφές, γαλακτοκομικά, υποδήματα, καπνά, λοιπά (αριστερά) με τις χαμηλότερες θέσεις, που βρίσκονται στην ομάδα Δ1 της ταξινόμησης.

Ο πρώτος λοιπόν παραγοντικός άξονας μπορεί να χαρακτηριστεί ως άξονας διάταξης της σχετικής θέσης των προϊόντων ως προς το σύνολο των ελληνικών εισαγωγών

Δ1 (χαμηλές προερχόμενες από μέσες εισαγωγές) ΛΟΙΠΑ ΥΠΟΔΗΜΑΤΑ ΓΑΛΑΚΤΟΚΟΜΙΚΑ - ΆΛΛΑ ΖΩΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΚΑΦΕΣ-ΤΣΑΙ-ΚΑΚΑΟ ΚΑΠΝΑ & ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΑΤΑ	Α (σταθερά υψηλές εισαγωγές) ΟΡΥΚΤΑ-ΟΡΥΚΤΑΚΑΥΣΙΜΑ -ΑΣΦΑΛΤΟΣ ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΚΕΡΑΜΕΙΑΣ -ΓΥΑΛΟΥ ΧΗΜΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΕΚΤΟΣ ΛΙΠΑΣΜΑΤΩΝ ΜΕΤΑΛΛΑ-ΣΙΔΗΡΟΣΚΑΛΥΒΑΣ-ΥΤΟΣΙΔΗΡΟΣ ΛΟΙΠΑ ΜΕΤΑΛΛΑ -ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ2 ΕΝΔΥΜΑΤΑ-ΑΞΕΣΟΥΑΡ
μ93 μ34 μ00	Μ01 Μ98 Μ95 Μ64

Σχ. 2. Ο 1ος Παραγοντικός Άξονας των Ελληνικών Εισαγωγών.
 [Σημ: εμφανίζονται τα σημαντικότερα σημεία]

Γ1 (σταθερά μέσες εισαγωγές) ΟΡΥΚΤΑ-ΟΡΥΚΤΑΚΑΥΣΙΜΑ -ΑΣΦΑΛΤΟΣ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΜΕΤΑΛΛΟΥ-ΣΙΔ-ΧΑΛ-ΧΥΤ ΧΑΡΤΙ-ΧΑΡΤΟΠΟΛΙΤΟΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ ΤΡΟΦΙΜΩΝ μ97 μ93 μ95 μ96	Δ2 (σταθερά χαμηλές) ΥΠΟΔΗΜΑΤΑ ΚΑΠΝΑ & ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΑΤΑ ΚΑΦΕΣ-ΤΣΑΙ-ΚΑΚΑΟ ΛΙΠΗ-ΕΛΑΙΑ ΖΑΧΑΡΗ-ΖΑΧΑΡΩΔΗ μ93 μ95 μ94 μ00 μ01

Σχήμα 3. Ο δεύτερος Παραγοντικός άξονας.

από τις βαλκανικές χώρες για τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Αν θελήσουμε να συγκρίνουμε τη διάταξη αυτή με τα αποτελέσματα της ταξινόμησης, διαπιστώνουμε την αντιπαράθεση της ομάδας Α (υψηλές εισαγωγές) με την Δ1 (χαμηλές προερχόμενες από μέσες εισαγωγές) που βρίσκονται στα άκρα του άξονα.

Στο δεύτερο παραγοντικό άξονα διαπιστώνουμε αντιπαράθεση των προϊόντων της ομάδας Δ2 (σταθερά χαμηλές εισαγωγές) που χαρακτηρίζεται από μικρές ελληνικές εισαγωγές για την περίοδο που εξετάζουμε, με τα προϊόντα Γ1 (σταθερά μέσες εισαγωγές) τα οποία βρίσκονται στο αριστερό τμήμα του άξονα που χαρακτηρίζεται από μεσαίες εισαγωγές προς την Ελλάδα στην ίδια περίοδο.

Προχωρώντας στον τρίτο παραγοντικό άξονα διαπιστώνουμε ότι σε αυτόν εμφανίζονται αριστερά τα προϊόντα στην ομάδα Δ1 και δεξιά στην ομάδας Γ2. Δηλαδή εμφανίζονται στον ίδιο άξονα από τη μια μεριά προϊόντα (της Δ1) που στο πρώτο (1993-1995) διάστημα της περιόδου που εξετάζουμε εμφανίζουν μέσες εισαγωγές της Ελλάδας από βαλκανικές χώρες και στη συνέχεια χαμηλές, ενώ από την άλλη υπάρχουν προϊόντα (της Γ2) που αρχικά (στο διάστημα 1993 έως 1996) παρουσίασαν χαμηλές εισαγωγές και στη συνέχεια μεσαίες.

Ενώ λοιπόν ο 1^{ος} άξονας διαχωρίζει τις χαμηλές (που προέρχονται από μέσες) θέσεις εισαγωγών από τις υψηλές θέσεις, ο 2^{ος} ξεχωρίζει τις μεσαίες από τις μικρές και ο 3^{ος} άξονας διαχωρίζει τις περιόδους όπου εναλλάσσονται οι μεσαίες με τις μικρές Ελληνικές εισαγωγές για συγκεκριμένα προϊόντα.

Επί του 1^{ου} παραγοντικού επιπέδου που δημιουργούν οι 2 πρώτοι παραγοντικοί άξονες και παρέχεται η καλύτερη δυνατή απεικόνιση του φαινομένου που μελετάμε διαπιστώνουμε μια διάταξη προϊόντων και σχετικών θέσεων ανά έτος επί παραβολής (Σχ. 4).

Αυτό επιβεβαιώνει το ότι τα δεδομένα που αναλύουμε στο λογικό πίνακα 0-1 ακολουθούν το φαινόμενο Guttman (Benzecri, 1973). Επάνω αριστερά βρίσκονται τα προϊόντα που χαρακτηρίζονται κυρίως από χαμηλές ελληνικές εισαγωγές. Κάτω, στην κορυφή της παραβολής τα προϊόντα με μεσαίες σχετικές εισαγωγές και δεξιά επάνω τα προϊόντα με τις υψηλές θέσεις.

Ειδικότερα, στο επάνω αριστερό μέρος του επιπέδου, υπάρχει ομάδα προϊόντων όπως λίπη-έλαια, ποτά, ζάχαρη, καφές-τσάι-κακάο, γαλακτοκομικά, υποδήματα, δημητριακά και παρασκευάσματα τους που παρουσιάζουν γενικά χαμηλές θέσεις σε όλη τη διάρκεια του διαστήματος που εξετάζουμε. Στη συνέχεια, στο μέσο, κάτω άκρο του επιπέδου εμφανίζονται προϊόντα όπως δερμάτινα-γούνες και υφάσματα-τάπητες που χαρακτηρίζονται κυρίως από μέσες σχετικές θέσεις, ενώ στο επάνω δεξιό άκρο απεικονίζεται ομάδα προϊόντων όπως, μέταλλα, ξυλεία-φελλός, πλαστικές ύλες, μηχανές-συσσκευές, ενδύματα-αξεσουάρ, χημικά προϊόντα εκτός λιπασμάτων, που διατηρούν υψηλές θέσεις σε όλη τη διάρκεια της περιόδου που εξετάζουμε.

Μια γενικότερη ματιά στις εικόνες που μας παρέχουν τόσο το δενδρόγραμμα της ταξινόμησης των δεδομένων των Ελληνικών εισαγωγών από Βαλκανικές χώρες όσο και το 1^ο επίπεδο της παραγοντικής ανάλυσης δίνει την δυνατότητα να εξάγουμε ότι ορισμένα προϊόντα παρέμειναν σε σχετικά υψηλές θέσεις (ενδύματα-αξεσουάρ, μέταλλα, προϊόντα κεραμείας –γυαλιού, λοιπά μέταλλα – τεχνουργήματα μετάλλων, πλαστικές ύλες, ξυλεία φελλός, μηχανές-συσσκευές, χημικά εκτός λιπασμάτων, ορυκτά-ορυκτά καύσι-

Σχήμα 4. Το 1ο παραγοντικό επίπεδο των Ελληνικών Εισαγωγών.

μα-άσφαλτος) για όλο το διάστημα που εξετάζουμε (ομάδα Α στο δενδρόγραμμα), άλλα εμφανίστηκαν σε σχετικά μέσες θέσεις (ομάδα Γ1: ίνες, τεχνουργήματα μετάλλων, χαρτί-χαρτοπολτός, παρασκευάσματα τροφίμων, ζώα-ζωντανά, κρέατα, ψάρια-ψαρικά, λοιπά ορυκτά-τεχνουργήματα ορυκτών, λιπάσματα, καουτσούκ, φρούτα-λαχανικά-φυτά, αυτοκίνητα -άλλα μέσα μεταφοράς) ενώ κάποια βρέθηκαν σταθερά σε χαμηλές θέσεις (ομάδα Δ2: υποδήματα, καπνά & υποκατάστατα, καφές-τσάι-κακάο, λίπη-έλαια, ζάχαρη-ζαχαρώδη δημητριακά και παρασκευάσματα τους, ποτά). Επιπλέον, οι μέθοδοι αυτές μας επιτρέπουν να διαπιστώσουμε τυχόν μετακινήσεις διαχρονικά κάποιων προϊόντων από μια θέση σε κάποια άλλη και αυτό αφορά κυρίως προϊόντα όπως τα Γαλακτοκομικά και Προϊόντα Φυτικής προέλευσης που εμφανίζονται αρχικά (τα τρία πρώτα χρόνια) σε σχετικά μέσα επίπεδα εισαγωγών και στη συνέχεια σε χαμηλά. Από την άλλη πλευρά, προϊόντα όπως Υφάσματα-Τάπητες, Έπιπλα και Δερμάτινα-Γούνες ανάλογα παρουσίασαν αρχικά χαμηλές θέσεις (κατά το διάστημα της πρώτης τριετίας (1993 έως 1995) και στη συνέχεια βρέθηκαν σε σχετικά μέσες θέσεις.

4.2 Μέσες Εξαγωγές

4.2.1 Ταξινόμηση των δεδομένων Ελληνικών Εξαγωγών

Στην περίπτωση των εξαγωγών, το αρχικό σύνολο των προϊόντων διαχωρίζεται σε δυο γενικές ομάδες, την Α και την Β (Σχ. 5). Στη συνέχεια, από την ομάδα Β διασπώνται το σύνολο των προϊόντων εκείνων που παρουσίασαν χαμηλές σχετικές τιμές Ελληνικών εξαγωγών καθ' όλο το διάστημα που εξετάζουμε, σχηματίζοντας την ομάδα Δ (υποδήματα, καπνά & υποκατάστατα, καφές-τσάι-κακάο, λίπη-έλαια, ζάχαρη-ζαχαρώδη δημητριακά και παρασκευάσματα τους, ποτά) και την ομάδα Γ.

Η ομάδα Γ διασπάται στη συνέχεια σε δυο υποομάδες, την Γ1 (υφάσματα-τάπητες, μέταλλα, τεχνουργήματα μετάλλων, χαρτί-χαρτοπολτός, λοιπά ορυκτά-τεχνουργήματα ορυκτών, έπιπλα κτλ, λοιπά, δερμάτινα-γούνες, δημητριακά και παρασκευάσματα τους, προϊόντα κεραμειας -γυαλιού, αυτοκίνητα -άλλα μέσα μεταφοράς, υποδήματα, καφές-τσάι-κακάο) που χαρακτηρίζεται από μέσες σχετικές τιμές εξαγωγών για όλο το διάστημα που εξετάζουμε, και την Γ2 (ξυλεία φελλός, λίπη-έλαια, παρασκευάσματα τροφίμων, ποτά) με μεγάλες σχετικές τιμές στην αρχή της περιόδου που εξετάζουμε (έτη 1993-1994) που στη συνέχεια υποβαθμίζονται σε μέσες.

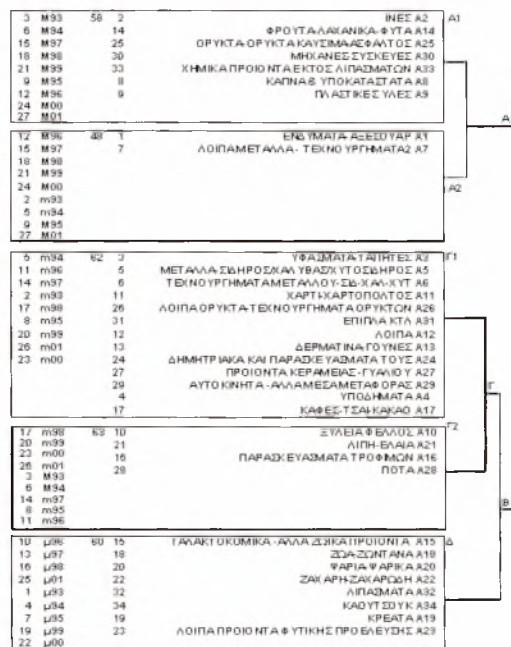
Η ομάδα Α ακολούθως, διασπάται στις υποομάδες Α1 και Α2.

Στην Α2 εμφανίζονται δυο κατηγορίες προϊόντων (ενδύματα-αξεσουάρ, λοιπά μέταλλα - τεχνουργήματα) που κατά δυο πρώτα έτη (1993-1994) καταλαμβάνουν τις μέσες σχετικές θέσεις, ενώ στη συνέχεια (1995-2001) τις μεγάλες.

Η υποομάδα Α1 περιλαμβάνει προϊόντα στις μεγάλες σχετικές θέσεις για ολόκληρο το διάστημα που εξετάζουμε (ίνες, φρούτα-λαχανικά-φυτά, ορυκτά-ορυκτά καύσιμα-σφαλτος, μηχανές-συσκευές, χημικά προϊόντα εκτός λιπασμάτων, καπνά & υποκατάστατα, πλαστικές ύλες).

4.2.2 Παραγοντική Ανάλυση δεδομένων των Ελληνικών Εξαγωγών

Αντίστοιχα με τις εισαγωγές, θελήσαμε να πάρουμε την εικόνα που παρουσιάζουν οι εξαγωγές προϊόντων της Ελλάδας προς Βαλκανικές χώρες και τις σχετικές τους θέσεις

Σχήμα 5. Δενδρόγραμμα ταξινόμησης προϊόντων Ελληνικών Εξαγωγών.

χρησιμοποιώντας την μέθοδο της παραγοντικής ανάλυσης, αξιοποιώντας τους άξονες και τα παραγοντικά επίπεδα που προκύπτουν.

Παρατηρώντας τον 1^ο παραγοντικό άξονα διαπιστώνουμε ότι από αριστερά προς τα δεξιά διατάσσονται προϊόντα στις χαμηλές θέσεις και στη συνέχεια, εμφανίζονται προϊόντα στις υψηλές θέσεις. Ειδικότερα, ο πρώτος άξονας αντιπαραθέτει προϊόντα και σχετικές θέσεις που αντιστοιχούν από τη μια μεριά σε αυτά της ομάδας Δ και από την άλλη της ομάδας Α (Σχ. 5). Εμφανίζει δηλαδή στα αριστερά προϊόντα όπως γαλακτοκομικά και λοιπά προϊόντα φυτικής προέλευσης με χαμηλές θέσεις και στα δεξιά προϊόντα όπως παρασκευάσματα τροφίμων, ενδύματα –αξεσουάρ, πλαστικά, ίνες με υψηλές θέσεις (Σχ. 6).

Επί του 2^{ου} παραγοντικού άξονα για τις εξαγωγές απεικονίζεται η αντιπαράθεση μεταξύ των προϊόντων στις ομάδες Γ1 από τη μια μεριά και των Α και Δ από την άλλη (Σχ. 7).

Δ (χαμηλές εξαγωγές)

ΓΑΛΑΚΤΟΚΟΜΙΚΑ - ΆΛΛΑ ΖΩΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ
ΛΟΙΠΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΦΥΤΙΚΗΣ ΠΡΟΒΛΕΥΣΗΣ
μ94
μ96

Α(υψηλές εξαγωγές)

ΠΛΑΣΤΙΚΕΣ ΥΛΕΣ
ΙΝΕΣ
ΕΝΔΥΜΑΤΑ-ΑΞΕΣΟΥΑΡ
ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ ΤΡΟΦΙΜΩΝ
M93
M97
M96
M01
M00

Σχήμα 6. Ο 1^{ος} Παραγοντικός άξονας των Ελληνικών Εξαγωγών.**Γ1 (μέσες εξαγωγές)**

ΥΦΑΣΜΑΤΑ-ΤΑΠΗΤΕΣ
ΚΑΦΕΣ-ΤΣΑΙ-ΚΑΚΑΟ
ΠΟΤΑ
m93
m94
m96
m97
m00
m01

Α (υψηλές) & Δ (χαμηλές εξαγωγές)

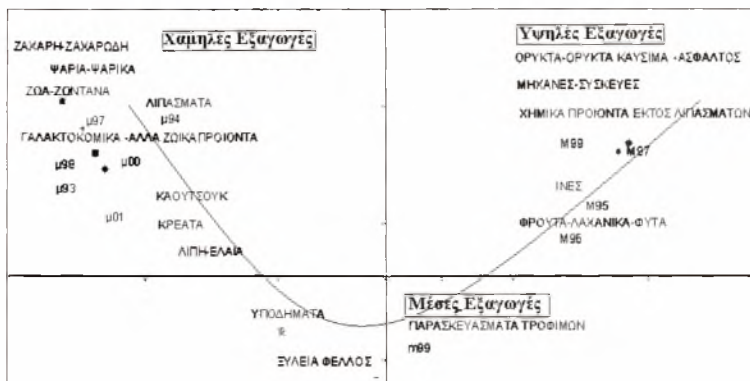
ΓΑΛΑΚΤΟΚΟΜΙΚΑ - ΆΛΛΑ ΖΩΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ
ΚΑΟΥΤΣΟΥΚ
ΙΝΕΣ
M97
M96
μ94
μ96
μ98
μ00

Σχήμα 7. Ο 2^{ος} Παραγοντικός άξονας των Ελληνικών Εξαγωγών.

Αντιπαραθέτει, δηλαδή, προϊόντα στις μέσες σχετικές θέσεις, όπως αυτές αντιπροσωπεύονται από προϊόντα της ομάδας Γ1 (υφάσματα τάπητες, καφές-τσάι-κακάο, ποτά) από αυτά στις σχετικά υψηλές και χαμηλές που απεικονίζονται εδώ από προϊόντα στις ομάδες Α και Δ (γαλ/κα-άλλα ζωικά προϊόντα, καουτσούκ, ίνες).

Ο τρίτος παραγοντικός άξονας απεικονίζει την αντίθεση μεταξύ των ομάδων Γ2 από τη μια και Α2 και Γ1 από την άλλη. Ειδικότερα, στο αριστερό άκρο του άξονα εμφανίζονται προϊόντα που στην αρχή της περιόδου που εξετάζουμε εμφάνισαν μεγάλες σχετικά θέσεις και στη συνέχεια μέσες, ενώ στο δεξιό άκρο απεικονίζονται προϊόντα των ομάδων που προαναφέραμε και παρουσιάζουν μέσες τιμές στην αρχή και μεγάλες στο τέλος του υπό εξέταση χρονικού διαστήματος.

Ο 1^{ος} παραγοντικός άξονας των εξαγωγών διαχωρίζει τις μικρές από τις μεγάλες σχετικά θέσεις, ο 2^{ος} ξεχωρίζει τις μεσαίες από τις μικρές και τις μεγάλες και τέλος, ο 3^{ος} άξονας διαχωρίζει τις περιόδους όπου εναλλάσσονται οι μεσαίες με τις μεγάλες εξαγωγές για συγκεκριμένα προϊόντα.

Σχήμα 8. Το 1ο παραγοντικό επίπεδο των Ελληνικών Εξαγωγών.

Περνώντας στο 1^ο παραγοντικό επίπεδο των δυο πρώτων παραγοντικών αξόνων, διαπιστώνουμε ότι τα σημεία που αντιπροσωπεύουν προϊόντα και σχετικές θέσεις των Ελληνικών εξαγωγών διατάσσονται με τρόπο ανάλογο των σημείων των εισαγωγών ως προς τις σχετικές θέσεις των αντίστοιχων προϊόντων (Σχ. 8).

Παρατηρώντας το παραπάνω διάγραμμα διαπιστώνουμε ότι στο αριστερό επάνω άκρο εμφανίζονται προϊόντα με χαμηλές σχετικές θέσεις εξαγωγών, στο κεντρικό κάτω μέρος, στην κορυφή της παραβολής, προϊόντα με μέσες σχετικές θέσεις και στο επάνω δεξιό άκρο προϊόντα Ελληνικών εξαγωγών προς βαλκανικές χώρες στις μεγάλες σχετικές θέσεις κατά το διάστημα που εξετάζουμε.

Ειδικότερα, η πρώτη ομάδα, αυτή στο επάνω αριστερό άκρο της παραβολής των σημείων (προϊόντα-θέσεις) εμφανίζονται προϊόντα όπως τα ζαχαρώδη, ψάρια, ζώα, λιπάσματα, γαλακτοκομικά, καουτσούκ, κρέατα και λίπη έλαια, με χαμηλές θέσεις σε όλο το υπό εξέταση διάστημα, στο κάτω κεντρικό μέρος υπάρχει ομάδα με προϊόντα όπως τα υποδήματα, ξυλεία-φελός και τα παρασκευάσματα των τροφίμων που κυρίως κινούνται σε μεσαίες θέσεις, ενώ στο επάνω δεξιό άκρο παρατηρούμε ομάδα προϊόντων όπως ορυκτά, μηχανές, φρούτα, ίνες κλπ, που στην πλειοψηφία τους εμφανίζουν υψηλές θέσεις στο διάστημα 1993-2001.

Γενικά, αξιοποιώντας τα εξαγόμενα των δυο μεθόδων για τις Ελληνικές εξαγωγές προς Βαλκανικές χώρες, διαπιστώνουμε ότι ορισμένα προϊόντα παρέμειναν διαρκώς σε

συγκεκριμένες θέσεις πχ. **σταθερά στις υψηλές** (ομάδα Α1 με προϊόντα ίνες, φρούτα-λαχανικά-φυτά, ορυκτά-ορυκτά καύσιμα-σφαλτος κ.τ.λ.) **σταθερά στις μέσες** (ομάδα Γ1 με υφάσματα-τάπητες, μέταλλα-σίδηρος/χάλυβας/χυτοσίδηρος, τεχνουργήματα μετάλλου-σίδηρος-χάλυβας-χυτοσίδηρος, χαρτί-χαρτοπολτός, λοιπά ορυκτά-τεχνουργήματα ορυκτών, έπιπλα κτλ, λοιπά, δερμάτινα-γούνες κ.τ.λ.) ή **σταθερά στις χαμηλές** (ομάδα Δ με τα γαλακτοκομικά και άλλα ζωικά προϊόντα, ζώα - ζωντανά, ψάρια-ψαρικά κ.τ.λ.). Ωστόσο, άλλα προϊόντα εμφάνισαν **διαχρονικά βελτιώσεις** των θέσεών τους, όπως αυτά στην ομάδα Α2 (ενδύματα-αξεσουάρ, λοιπά μέταλλα - τεχνουργήματα -που αρχικά βρισκόταν στις μέσες σχετικά θέσεις αλλά στη συνέχεια εμφανίστηκαν στις υψηλές) ή **επιδείνωση**, όπως αυτά της ομάδας Γ2 (ξυλεία φελλός, λίπη-έλαια, παρασκευάσματα τροφίμων, ποτά) του δένδρογράμματος της ταξινόμησης, που κατά τα δύο πρώτα έτη βρισκόταν στις σχετικά υψηλές θέσεις και στη συνέχεια μετακινήθηκαν στις μέσες.

5. Οικονομική Ερμηνεία των Ευρημάτων

Τα ευρήματα της εμπειρικής διερεύνησης μπορούν να στηρίξουν μια σειρά από οικονομικά συμπεράσματα αναφορικά με το περιεχόμενο των εμπορικών σχέσεων της Ελλάδας με τις άλλες βαλκανικές χώρες. Θα πρέπει στο σημείο αυτό να διευκρινίσουμε ότι η κατηγοριοποίηση των προϊόντων σε υψηλής, μέσης και χαμηλής θέσης αναφέρεται στη σχετική ετήσια σημασία τους στη διαμόρφωση της συνολικής αξίας των εμπορικών συναλλαγών και όχι την οικονομική τους σημασία ή την αναγκαιότητα τους για τον καταναλωτή.

Ειδικότερα όσον αφορά τις ελληνικές εισαγωγές από τις άλλες βαλκανικές χώρες παρατηρούμε τα εξής:

- Στην κατηγορία Α (σταθερά υψηλής σχετικής θέσης προϊόντα) περιλαμβάνονται βιομηχανικά κυρίως αγαθά συμπεριλαμβανομένων και κλάδων βαριάς βιομηχανίας (μέταλλα, πλαστικές ύλες κ.α). Επιπλέον, η θέση των προϊόντων αυτών στην κατηγορία των υψηλής σχετικής σημασίας φαίνεται παγιωμένη, δεν μεταβάλλεται δηλαδή κατά τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου.

- Στην κατηγορία Γ1 (σταθερά μέσης σχετικής θέσης προϊόντα) περιλαμβάνονται προϊόντα όλων των κατηγοριών (βασικά προϊόντα, προϊόντα ελαφράς και βαριάς βιομηχανίας). Η θέση των προϊόντων αυτών στην κατηγορία αυτήν φαίνεται επίσης παγιωμένη διαχρονικά.
- Στην κατηγορία Γ2 (μέσης προερχόμενα από χαμηλής σχετικής θέσης προϊόντα) περιλαμβάνονται προϊόντα της ελαφράς βιομηχανίας (Υφάσματα-τάπητες, έπιπλα κλπ, δερμάτινα-γούνες). Επιπλέον, η θέση των προϊόντων αυτών στην κατηγορία των μέσης-υψηλής σχετικής σημασίας μεταβάλλεται διαχρονικά καθώς παρατηρείται κινητικότητα των προϊόντων αυτών από χαμηλή κατηγορία προς την κατηγορία αυτήν τα τελευταία χρόνια, όσο προχωρά δηλαδή η διαδικασία της μετάβασης των βαλκανικών οικονομιών.
- Στην κατηγορία Δ1 (χαμηλής προερχόμενα από μέσης σχετικής θέσης προϊόντα) περιλαμβάνονται βασικά κυρίως αγαθά και παρατηρείται κινητικότητα προς τη θέση αυτήν τα τελευταία χρόνια, αρχίζουν δηλαδή από μέση σχετική σημασία στις αρχές τις δεκαετίας του 1990 και χάνουν σε όρους σχετικής σημασίας στη συνέχεια.
- Στην κατηγορία Δ2 (σταθερά χαμηλής σχετικής θέσης προϊόντα) περιλαμβάνονται βασικά προϊόντα καθώς και προϊόντα της ελαφράς βιομηχανίας με τη θέση τους στην κατηγορία αυτήν να φαίνεται παγιωμένη.
Όσον αφορά τις ελληνικές εξαγωγές προς τις άλλες βαλκανικές χώρες, παρατηρούμε τα εξής:
 - Στην κατηγορία Α1 (σταθερά υψηλής σχετικής θέσης προϊόντα) περιλαμβάνονται προϊόντα όλων των κατηγοριών με παγιωμένη την υψηλή τους θέση σε όλη τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου.
 - Στην κατηγορία Α2 (υψηλής προερχόμενα από μέση σχετικής θέσης προϊόντα) περιλαμβάνονται κυρίως αγαθά της ελαφράς βιομηχανίας (Ενδύματα-Αξεσουάρ, λοιπά μέταλλα-τεχνουργήματα). Η θέση των προϊόντων αυτών στην κατηγορία αυτήν βελτιώνεται στη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου καθώς εκκινούν από μέση σχετική σημασία και καθίστανται προοδευτικά τα σημαντικότερα για τις ελληνικές εξαγωγές.
 - Στην κατηγορία Γ1 (σταθερά μέσης σχετικής θέσης προϊ-

όντα) περιλαμβάνονται επίσης προϊόντα όλων των κατηγοριών με σταθερή και παγιωμένη την μέση σχετική τους θέση σε όλη τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου.

- Στην κατηγορία Γ2 (μέσης προερχόμενα από υψηλή σχετικής θέσης προϊόντα) περιλαμβάνονται κυρίως προϊόντα της ελαφράς βιομηχανίας τα οποία εκκινούν από σχετικά υψηλή θέση στην αρχή της περιόδου και βαθμιαία κατακυλούν προς την κατηγορία αυτήν.
- Τέλος στην κατηγορία Δ (σταθερά χαμηλής σχετικής θέσης προϊόντα) περιλαμβάνονται βασικά προϊόντα (κυρίως τρόφιμα) με παγιωμένη την χαμηλή τους θέση σε όλη τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου.

Ενδιαφέροντα όμως στοιχεία προκύπτουν και από τον Πίνακα 2. Ο πίνακας αυτός απεικονίζει τα ευρήματα της παραγοντικής ανάλυσης για το σύνολο της περιόδου 1993-2001, χωρίς να περιλαμβάνει τις κατ' έτος ή υποπερίοδο διαφοροποιήσεις, αλλά με τις ελληνικές εξαγωγές προς και τις αντίστοιχες ελληνικές εισαγωγές από τις άλλες βαλκανικές χώρες στις δυο τελευταίες στήλες πάνω στη βάση της κατηγοριοποίησης που προέκυψε από την παραγοντική ανάλυση των δεδομένων. Σύμφωνα με τον πίνακα αυτόν υπάρχουν τελικά τέσσερις ομάδες προϊόντων στο ενδοβαλκανικό εμπόριο:

- Η πρώτη ομάδα (ΟΜ1) περιλαμβάνει προϊόντα υψηλής σχετικά σημασίας, τόσο για τις εξαγωγές όσο και για τις εισαγωγές της Ελλάδας (ενδύματα-αξεσουάρ, λοιπά μέταλλα-τεχνουργήματα, πλαστικές ύλες, ορυκτά-ορυκτά καύσιμα -άσφαλτος, μηχανές-συσκευές, χημικά προϊόντα εκτός λιπασμάτων). Το να είναι κάποια προϊόντα σημαντικά τόσο για τις εξαγωγές, όσο και για τις εισαγωγές μιας χώρας με μια ομάδα χωρών αποτελεί σαφή ένδειξη ενδοκλαδικού εμπορίου (intra-industry trade).
- Η δεύτερη ομάδα (ΟΜ2) περιλαμβάνει προϊόντα υψηλής σχετικά σημασίας, μόνο για τις ελληνικές εξαγωγές προς τις άλλες βαλκανικές χώρες (ίνες, καπνά και υποκατάστατα, φρούτα-λαχανικά-φυτά). Οι κατηγορίες των προϊόντων αυτών περιγράφουν και το ελληνικό εξαγωγικό εμπόριο προς τις άλλες βαλκανικές χώρες πάνω στη βάση του ελληνικού παραγωγικού πλεονεκτήματος για τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο.

Πίνακας 2. Σχετική Σημασία Εξαγωγών και Εισαγωγών κατά Κατηγορία Προϊόντων.

	Κατηγορία Προϊόντων	Ελληνικές Εισαγωγές	Ελληνικές Εξαγωγές
OM1	ΕΝΔΥΜΑΤΑ-ΑΞΕΣΟΥΑΡ	A	A2
OM1	ΛΟΙΠΑ ΜΕΤΑΛΛΑ – ΤΕΧΟΥΡΓΗΜΑΤΑ	A	A2
OM1	ΠΛΑΣΤΙΚΕΣ ΎΛΕΣ	A	A1
OM1	ΟΡΥΚΤΑ-ΟΡΥΚΤΑ ΚΑΥΣΗΜΑ-ΣΦΑΛΤΟΣ	A	A1
OM1	ΜΗΧΑΝΕΣ-ΣΥΣΚΕΥΕΣ	A	A1
OM1	ΧΗΜΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΕΚΤΟΣ ΛΙΠΑΣΜΑΤΩΝ	A	A1
OM2	ΪΝΕΣ	Γ1	A1
OM2	ΚΑΠΝΑ & ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΑΤΑ	Δ2	A1
OM2	ΦΡΟΥΤΑ-ΛΑΧΑΝΙΚΑ-ΦΥΤΑ	Γ1	A1
OM3	ΜΕΤΑΛΛΑ-ΣΙΔΗΡΟΣ/ΧΑΛΥΒΑΣ/ΧΥΤΟΣΙΔΗΡΟΣ	A	Γ1
OM3	ΞΥΛΕΙΑ ΦΕΛΛΟΣ	A	Γ2
OM3	ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΚΕΡΑΜΕΙΑΣ -ΓΥΑΛΙΟΥ	A	Γ1
OM4	ΥΦΑΣΜΑΤΑ-ΤΑΠΗΤΕΣ	Γ2	Γ1
OM4	ΥΠΟΔΗΜΑΤΑ	Δ2	Γ1
OM4	ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΜΕΤΑΛΛΟΥ-ΣΙΔ-ΧΑΛ-ΧΥΤ	Γ1	Γ1
OM4	ΧΑΡΤΙ-ΧΑΡΤΟΠΟΛΤΟΣ	Γ1	Γ1
OM4	ΛΟΙΠΑ	Δ1	Γ1
OM4	ΔΕΡΜΑΤΙΝΑ-ΓΟΥΝΕΣ	Γ2	Γ1
OM4	ΓΑΛΑΚΤΟΚΟΜΙΚΑ -ΆΛΛΑ ΖΩΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	Δ1	Δ
OM4	ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ ΤΡΟΦΙΜΩΝ	Γ1	Γ2
OM4	ΚΑΦΕΣ-ΤΣΑΙ-ΚΑΚΑΟ	Δ2	Γ1
OM4	ΖΩΑ-ΖΩΝΤΑΝΑ	Γ1	Δ
OM4	ΚΡΕΑΤΑ	Γ1	Δ
OM4	ΨΑΡΙΑ-ΨΑΡΙΚΑ	Γ1	Δ
OM4	ΛΙΠΗ-ΕΛΑΙΑ	Δ2	Γ2
OM4	ΖΑΧΑΡΗ-ΖΑΧΑΡΩΔΗ	Δ2	Δ
OM4	ΛΟΙΠΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΦΥΤΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ	Δ1	Δ
OM4	ΔΗΜΗΤΡΙΑΚΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ ΤΟΥΣ	Δ2	Γ1
OM4	ΛΟΙΠΑ ΟΡΥΚΤΑ-ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΟΡΥΚΤΩΝ	Γ1	Γ1
OM4	ΠΟΤΑ	Δ2	Γ2
OM4	ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ -ΆΛΛΑ ΜΕΣΑ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ	Γ1	Γ1
OM4	ΕΠΙΠΛΑ ΚΤΛ	Γ2	Γ1
OM4	ΛΙΠΑΣΜΑΤΑ	Γ1	Δ
OM4	ΚΑΟΥΤΣΟΥΚ	Γ1	Δ

- Η τρίτη ομάδα (OM3) περιλαμβάνει προϊόντα υψηλής σχετικής σημασίας, μόνο για τις ελληνικές εισαγωγές, άρα και τη βάση του παραγωγικού πλεονεκτήματος των άλλων βαλκανικών χωρών έναντι της Ελλάδας (μέταλλα -σίδηρος-χάλυβας-χυτοσίδηρος, ξυλεία-φελός, προϊόντα κεραμείας και γυαλιού).
- Τέλος η τέταρτη ομάδα (OM4) περιλαμβάνει τα υπόλοιπα προϊόντα που δεν έχουν ιδιαίτερα σημαντική σχετική σημασία για τις ενδοβαλκανικό εμπόριο.

6. Συμπεράσματα

Η διερεύνηση των κατευθύνσεων του ενδοβαλκανικού εμπορίου στις προηγούμενες παραγράφους επιχείρησε να

ελέγξει το κατά πόσο ισχύουν οι βασικές υποθέσεις και παραδοχές της βιβλιογραφίας αναφορικά με τις εμπορικές συναλλαγές της Ελλάδας με τις άλλες βαλκανικές χώρες στην περίοδο μετά την έναρξη της μετάβασης. Κάποιες από τις υποθέσεις αυτές επιβεβαιώθηκαν από τα ευρήματα της στατιστικής ανάλυσης των δεδομένων, ενώ κάποιες άλλες είτε δεν επιβεβαιώθηκαν, είτε αποδείχθηκαν λανθασμένες.

Συγκεκριμένα, επιβεβαιώθηκε η ύπαρξη σημαντικής κλίμακας ενδοκλαδικού εμπορίου, βασικά σε κλάδους όπου το χαμηλό εργατικό κόστος στις βαλκανικές χώρες λειτουργεί σαν κίνητρο για τους Έλληνες επιχειρηματίες προκειμένου να πραγματοποιηθούν κάποιες φάσεις της παραγωγής στις χώρες αυτές (π.χ. Ενδύματα-Αξεσουάρ). Επίσης το ενδοκλαδικό εμπόριο αφορά και κλάδους όπου η ελληνική βιομηχανία λειτουργεί συμπληρωματικά ως προς τις υπόλοιπες βαλκανικές (ή και αντίστροφα), είτε επειδή στερείται των απαραίτητων πρώτων υλών, είτε επειδή δεν έχει αναπτύξει τις παραγωγικές της δυνατότητες στα ενδιάμεσα ή τελικά στάδια της βιομηχανικής επεξεργασίας (π.χ. μηχανές συσκευές).

Δεν επιβεβαιώθηκε απόλυτα η υπόθεση για την έλλειψη πλουραλισμού στο ενδοβαλκανικό εμπόριο το οποίο, τουλάχιστον εξετάζοντας τις άλλες βαλκανικές χώρες σαν ομάδα, δεν φαίνεται να χαρακτηρίζεται από φαινόμενα «μονοκαλλιέργειας». Βέβαια, αν εξετάσουμε τις εμπορικές συναλλαγές ανά χώρα, πιθανά να ισχύει ακριβώς το αντίθετο συμπέρασμα. Για παράδειγμα, η εξειδίκευση στις εξαγωγές Ξυλείας και Φελλού είναι εντονότατη στις χώρες που προέκυψαν από την πρώην Γιουγκοσλαβία.

Όχι απλά δεν επιβεβαιώθηκαν, αλλά φαίνεται να τίθενται υπό απόλυτη αμφισβήτηση οι υπερ-αισιόδοξες απόψεις περί κυριαρχίας της Ελλάδας στο βαλκανικό εμπόριο, της θέσης της σαν τοπικής οικονομικής υπερδύναμης και κυρίως τα περί ευοίωνων προοπτικών των ελληνικών εξαγωγών. Η στήριξη της θέσης αυτής είναι σχετικά εύκολη με βάση τα δεδομένα του πίνακα Χ που αποκρυσταλλώνει τα ευρήματα της εμπειρικής διερεύνησης.

Με βάση μια ομαδοποίηση των προϊόντων σε I. Βασικά (πρώτες ύλες, αγροτικά προϊόντα), II. Προϊόντα Ελαφράς

Βιομηχανίας, ΙΙΙ. Προϊόντα Βαριάς Βιομηχανίας, η Ελλάδα φαίνεται να εξάγει προς τις άλλες βαλκανικές χώρες κυρίως βασικά προϊόντα και προϊόντα της ελαφράς βιομηχανίας (κατηγορίες Ι και ΙΙ) και να εισάγει από αυτές βιομηχανικά προϊόντα (κατηγορίες ΙΙ και ΙΙΙ). Μια τέτοια δομή εμπορίου, όχι απλά δεν στοιχειοθετεί περίπτωση τοπικής οικονομικής υπερδύναμης κλπ., αλλά δημιουργεί εύλογες ανησυχίες για τις προοπτικές της Ελλάδας στο ενδοβαλκανικό εμπόριο για τους εξής λόγους:

- Τα προϊόντα που κυρίως εξάγει η Ελλάδα χαρακτηρίζονται από χαμηλή εισοδηματική ελαστικότητα. Η προσδοκώμενη αύξηση του ΑΕΠ και του εισοδήματος στις υπό μετάβαση βαλκανικές χώρες, πολύ δύσκολα θα συνοδευτεί και από ανάλογη ζήτηση για ελληνικά προϊόντα.
- Επιπλέον μια τέτοια δομή σύμφωνα με την οικονομική θεωρία, αλλά και τη διεθνή εμπειρία συνεπάγεται προοδευτική επιδείνωση των όρων εμπορίου για την Ελλάδα και αντίστοιχη βελτίωση για τις άλλες βαλκανικές χώρες.
- Η συμπληρωματική λειτουργία των βαλκανικών οικονομικών καθυστερεί την εντατικοποίηση του ανταγωνισμού και επιτρέπει την επιβίωση επιχειρήσεων και κλάδων που υπό άλλες συνθήκες (εντονότερου ανταγωνισμού) δεν θα επιβίωναν. Προφανώς, η αναμενόμενη ένταξη των βαλκανικών χωρών στην Ευρωπαϊκή Ένωση δεν θα επιτρέψει τη διαιώνιση του περιβάλλοντος αυτού.

Τα συμπεράσματα αυτά έρχονται να επιβεβαιώσουν αυτούς που δεν παρασύρθηκαν από τη γενική ευφορία, αλλά διατήρησαν επιφυλάξεις σχετικά με την ελληνική οικονομική παρουσία στα Βαλκάνια (ενδεικτικά αναφέρουμε τη Μ. Νεγρεπόντη-Δελιβάνη Μ., 1997 και τον Στ. Μπαμπανάση, 1997).

Η αισιοδοξία φαίνεται να δικαιολογείται μόνο αναφορικά με τον τομέα των υπηρεσιών, που υπήρξε σε όλη τη μεταπολεμική περίοδο η αιχμή του δόρατος των ελληνικών εξαγωγών και σανίδα σωτηρίας για το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της χώρας (Delivaní, 1992).

Αν και αντικείμενο της παρούσας εργασίας είναι οι εμπορικές συναλλαγές σε προϊόντα και όχι σε υπηρεσίες, τα διαθέσιμα στοιχεία (βλ. Michalopoulos, 2002, Νίκας Χ., 2003^α)

δείχνουν μια πολύ καλύτερη και κυρίως ευοίωνη προοπτική για την Ελλάδα αναφορικά με τον τριτογενή μας τομέα. Η διαπίστωση αυτή είναι εξαιρετικά σημαντική ειδικότερα για τη Θεσσαλονίκη που με βάση τη γεωγραφική της θέση μπορεί και αναμένεται να λειτουργήσει σαν Βαλκανικό Κέντρο Υπηρεσιών.

Βιβλιογραφία

- Benzécri, J.-P., et coll. 1986, Pratique ed l' Analyse des Données en économie. Dunod, Paris.
- De Haan L., A. Naumovska and M. Peters, 2001, MAKMODEL: A Macro-Econometric Model for the Republic of Macedonia, National Bank of the Republic of Macedonia.
- Delivani E., 1992, Kaldorian Approach to Greek Economic Growth: A Comment, Applied Economics, vol. 24.
- European Commission, 2003, European Economy: The Western Balkans in Transition, Brussels.
- Καραφωτάκης Ε., 1999, Οι Βαλκανικές Οικονομίες σε Πρώιμο Στάδιο Μετάβασης 1990-1996, Αθήνα, Κριτική.
- Κουτσοπιάς Ν., 2005, Εφαρμογές Ανάλυσης Δεδομένων, Εκδ. Α Σταμούλη, Θεσσαλονίκη.
- Michalopoulos C., 2002, The Western Balkans in World Trade: Some Implications for Greece, Southeast European and Black Sea Studies, Vol.2, No2.
- Μπαμπανάσης Στ., 1997, Αλλαγές και Επιχειρηματικές Ευκαιρίες στην Κεντροανατολική Ευρώπη, Αθήνα, Παπαζήσης.
- Νεγρεπόντη-Δελιβάνη Μ., 1997, Οι Εμπορικές συναλλαγές Ελλάδας-Βαλκανίων: Αξιοποίηση ή Απώλεια Ευκαιριών; Μελέτες Επαγγελματικού Επιμελητηρίου Θεσσαλονίκης, Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου.
- Νίκας Χ., 2003α, Οι Επιπτώσεις της Εφαρμογής της Ενδιάμεσης Συμφωνίας Ελλάδας-ΠΓΔΜ στις Οικονομικές Σχέσεις των Δυο Χωρών, στο συλλογικό τόμο Αθήνα-Σκόπια: Η Επτάχρονη Συμβίωση (1995-2002) (επιμ. Ε. Κωφός-Β. Βλασίδης), Αθήνα, Παπαζήσης, σσ. 113-154.
- Νίκας Χ., 2003β, Μετακινήσεις Κεφαλαίου και Εργασίας. Σχέση Συμπληρωματικότητας ή Υποκατάστασης: - Η Ελληνική Εμπειρία με την ΠΓΔΜ και την Αλβανία, Εισήγηση στο Πλαίσιο του Α' Πανελληνίου Συνεδρίου Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας – Ι.Δ.Ο.Σ, Αθήνα, 19-21 Σεπτεμβρίου 2003
- Παπαδημητρίου, Γ. 1990, Στατιστική: Τεύχος Ι, Περιγραφική Στατιστική, Εκδ. Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη.
- Παπαδημητρίου, Γ. 2007, Ανάλυση Δεδομένων. Εκδ. Gutenberg, Αθήνα.
- Petrakos G., 2003, Peripheral European Transitions: Performance, Structure and Trade Relations in the Balkan Region, South-Eastern Europe Journal of Economics, Vol. 1, No1.